

Рэдакцыйны савет:

**Чыкун С.Я. (старшыня), Раманік А.М.
(намеснік старшыні), Болбат Я.У.,
Глякоўская Н.І., Ляховіч В.І., Пацэнка М.І., Хоміч
А.Ц.**

Аўтар нарыса

**Пацэнка М.І., метадыст па захаванню
гісторыка-культурнай спадчыны раённага
метадычнага цэнтра, Лаурэат прэміі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.**

Рэдактар

Болбат Я.У.

Храм пад птушынымі крыламі

Бераставіцкі касцёл Прасвятой Дзевы Марыі – помнік архітэктуры ранняга барока. Пабудаваны каля 1615 года па фундацыі Гераніма Хадкевіча пад уплывам касцельнай архітэктуры Джавані Трэвана. Храм – мураваная 3-нефавая базіліка з трансептам, паўкруглай апсідай... Галоўны заходні фасад бязвежавы, падзелены пілястрамі на 3 часткі і завершаны ступенчатым атыкам...

*(“Беларуская энцыклапедыя”,
Мн., 1996г., т.3, стар. 107)*

Здымак 1922 года

Ганарацца бераставічане сваім мястэчкам, ганарацца сённяшняй працай сваіх рук і працай рук сваіх прашчураў. А яны пакінулі свой прыкметны след на ўлонні Вялікай Бераставіцы.

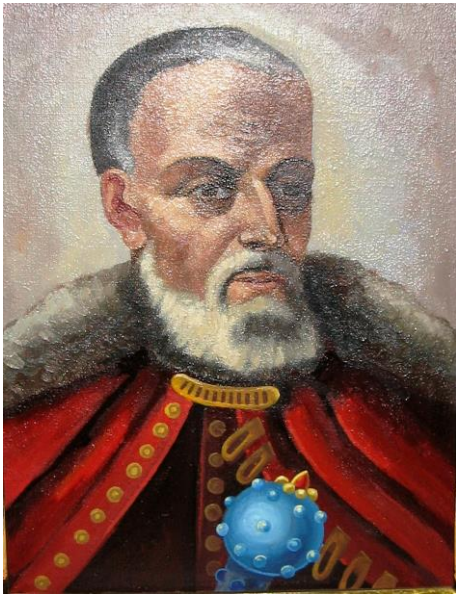
І перш за ўсе гэта будынак касцёла, велічэзны гмах якога ўзвышаецца ў цэнтры пасёлка. Адкуль бы ні ехаў ў Вялікую Бераставіцу, яго відаць адусюль: і з усходу і захаду, з поўначы і поўдня. Што і казаць, умелі прашчуры будаваць, умелі і месца выбраць.

Пабудаваны касцёл у 1615 годзе па фундацыі Гераніма Хадкевіча, прадстаўніка вядомага роду Вялікага княства Літоўскага, якому з 1506 года належыла мястэчка і навакольныя землі. Архітэктура касцёла звязана з імем шырока вядомага ў той час каралеўскага і вялікакняжацкага архітэктара Джавані Трэвана. У пачатку XVII стагоддзя ён здзейсніў праект узвядзення касцёла Пятра і Паўла ў Кракаве, які стаў прататыпам і Вялікабераставіцкага касцёла.

Вядомы беларускі гісторык і даследчык царкоўнай архітэктуры, прафесар А.Кулагін сцвярджае, што гэты мураваны будынак касцёла пабудаваны на месцы драўлянага, які будаваўся напрыканцы XV стагоддзя, а ў канцы XVI згарэў. Як лічыць спецыяліст па тагачаснай архітэктуры, выкладчык Гродзенскага дзяржаўнага

універсітэта імя Янкі Купалы Т.Маліноўская, бераставіцкі касцёл, які пабудаваны, як гаварылася вышэй, адпаведна кракаўскага ўзору, быў больш сціплы ў дэкоры галоўнага фасаду. Гэта тлумачыцца не толькі правінцыяльнасцю, але і мясцовымі традыцыямі, якія нараджалі больш спакойныя, плоскія формы архітэктурнай пластыкі з больш вытанчанымі прапорцыямі. З завяршэннем будаўніцтва, Геранім Хадкевіч 9 красавіка 1615 г. даруе касцёлу на вечныя часы для ўтрымання настояцеля, 6-і вікарыяў і касцельнага хору фальваркі Машны з 12-цю валокамі зямлі (цяпер Сямёнава Ваўкавыскага раёна) і Бурсаўшчызна з 25-цю валокамі зямлі (цяпер вёска знаходзіцца на тэрыторыі Польшчы – супраць бераставіцкай вёскі Каласы), а таксама падараваў жылы дом для пробашча са ўсімі пабудовамі, агародам, сажалкай.

Касцёл Прасвятой Дзевы Марыі, як было многа дзе прынята ў той час, становіцца і сямейным некропалем. Не збіраемся сцвярджаць, хто быў пахаваны там першым, але добра вядома, што там былі пахаваны вядомыя прадстаўнікі знакамітых родаў Вялікага княства Літоўскага і Каралеўства Польскага, першых і наступных уладальнікаў Бераставіцы: Хадкевічаў, Мнішкаў, Патоцкіх, Касакоўскіх.

Часта наведваў мястэчка знакаміты прадстаўнік роду Хадкевічаў, праслаўлены военачальнік свайго часу, герой вайны Рэчы Паспалітай са шведамі ў 1600-1620 гг. Ян Кароль Хадкевіч. У 1621 годзе ён яшчэ разграміў і войска Асманскай імперыі ў бітве пад Хацінам (цяпер Украіна) і гэтым выратаваў Заходнюю Еўропу ад турэцкага нашэсця і распаўсюджвання на хрысціянскіх землях іслама. За гэта атрымаў нават

Я.К. Хадкевіч падзяку ад папы рымскага. І так упадабаў ён новы храм і гэтае мястэчка з такім ласкавым жаночым імем Бераставіца, а легенда апавядае - не толькі мястэчка, але ўпадабаў і бераставічанку - што завяшчаў пасля смерці (ці пагібелі пад час бітвы) пахаваць яго сэрца ў саркафагу ў скляпеннях храма.

Што, як сцвярджаюць шматлікія гістарычныя крыніцы, і было зроблена ў 1621 годзе пасля яго смерці пад Хацінам. І цяпер, кажуць у народзе, адзін раз у год белая здань падымаецца над будынкам касцёла і ціха плыве над Бераставіцай. Гэта душа Гетмана Хадкевіча шукае сваю каханую бераставічанку. І хто ўбачыць гэта відовішча, той будзе дужым, смелым, каханым, шчаслівым. Ды толькі гэта бывае ў дзень нараджэння, а ён для гісторыкаў невядомы.

... Лёсы храмаў не падобны на лёсы людзей... Яны стаяць і служаць людзям не адно стагоддзе. У XVII стагоддзі адна з дачок Хадкевічаў выйшла замуж, і Вялікая Бераставіца з навакольнымі землямі ў якасці пасагу адышла да вядомага роду Мнішкаў. У 1741 годзе кракаўскі кашталян Юзэф Мнішак (дарэчы, ён дабіўся прадстаўлення для Бераставіцы магдэбурскага права) правёў значны рамонт храма і дараваў на карысць касцёла дадатковыя прыбыткі.

Вялікая Бераставіца пераходзіць да Патоцкіх. Па хрысціянскай традыцыі і каталіцкія, і праваслаўныя храмы былі цэнтрамі не толькі рэлігійнага, але і культурна-асветніцкага жыцця. Не быў выключэннем і Бераставіцкі касцёл. У 1794 годзе Юзэфа Патоцкая заснавала пры касцёле прытулак для ўбогіх, які праіснаваў да закрыцця касцёла ў XIX стагоддзі. Неўзабаве тут была адкрыта і парафіяльная школа, у якой вучыліся дзеці мясцовай шляхты, мяшчан і сялян. Як адзначаў расійскі даследчык П.В.Баброўскі, гэта была адна з першых школ такога тыпу на Гродзеншчыне. Па архіўных звестках, у 1828 годзе ў школе вучылася 16 дзяцей, у 1841 годзе – 12 вучняў і г.д. Напэўна, ад гэтых гадоў і трэба было б адлічваць узрост і нашай Вялікабераставіцкай школы.

Касцёл, калі глядзець на яго зверху, мае крыжападобную форму. Падлога ў яго цэнтральнай частцы з каменных плітаў (гранітных і мармуровых), а вась у бакавых частках – з цэглы, пакладзенай кругамі рознай велічыні. Прыцягвалі сваёй прыгажосцю зробленыя з дрэва і аздобленыя разьбой амвон і “два канфесіяналы” (дзве спавядальні).

Вядома, што інтэр'ер касцёла аздабляў алтар філіграннай работы майстроў разьбы па дрэву. У яго першым ярусе сярод іншых быў вялікі абраз Найсвяцейшай

Маткі Боскай, у другім ярусе абразы Найсвяцейшай Маткі Боскай, а таксама Ісуса Хрыста і Святога Юзафа. Гэтыя абразы былі пісаны маслам на драўляных дошках, відаць, старадаўняй работы.

У левай частцы быў другі алтар, таксама ўпрыгожаны разьбой па дрэву. Тут жа быў абраз "Святых ангелов-хранителей" шырока вядомага ў Заходняй Еўропе беларускага і польскага мастака, прафесара жывапісу Віленскага універсітэта Францішка Смуглевіча, які доўгі час працаваў у Рыме і Варшаве, а ў 1797–1807 гадах жыў у Вільні. Хутчэй за ўсё абраз Анёлаў-ахоўнікаў быў напісаны ім ў Віленскі перыяд творчасці, калі мастак выязджаў ў беларускія вёскі і мястэчкі і выконваў заказы па роспісу праваслаўных і каталіцкіх храмаў. У правай частцы касцёла быў яшчэ адзін алтар, на ніжнім ярусе якога ў цэнтры памяшчалася “Распяцце Ісуса Хрыста”, пафарбаванае каляровымі фарбамі, на 2-ім ярусе памяшчалася выява “Сэрца Ісуса”, ад якой у розныя бакі ішлі тоненькія праменьчыкі.

У цэнтры касцёла размяшчаўся прастол, накрыты дарагімі, багата расшытымі, спецыяльна для гэтага змайстраванымі абрусамі (тувальнямі). На ім у спецыяльным аздабленні знаходзіліся мошчы святых, прывезеныя з Іерусаліма, Ватыкана, Кракава, Віфлеема і іншых мясцін, якім пакланяліся прыхаджане. Сярод іншых каштоўных рэчаў, што складалі ўнутранае ўбранства касцёла, архіўныя дакументы ўзгадваюць хрышчальню, антыпедыум, дарагія тканіны, дываны на сценах і падлозе, літыя вырабы з каштоўных металаў.

У свой час вялікай рэліквіяй для веруючых быў абраз Прасвятой Дзевы Марыі, які знаходзіўся раней ў капліцы Хадкевічаў у Рудава. На ўсю акругу ён славіўся сваімі цудадзейнымі якасцямі. Як сцвярджаюць Віленскія архівы, у 1700 годзе, па ініцыятыве ўладальніка Вялікай Бераставіцы і Рудава, Кашталяна Кракаўскага Ежы Мнішака і са згоды біскупа Віленскага Міхала Зяновіча абраз быў перанесены ў касцёл Прасвятой Дзевы Марыі. На гэтай урачыстай цырымоніі прысутнічалі тысячы веруючых Гродзенскага, Ваўкавыскага, Беластоцкага павеатаў. А рэлігійную службу ў касцёле правілі свяшчэннаслужыцелі не толькі з суседніх прыходаў і павеатаў, але з Гродна, Вільні і Варшавы. Праўда, у сваіх запісах, зробленых у 1848

годзе настаяцелем касцёла, адзначаецца, што “ў апошні час ніякіх цудаў, звязаных з гэтай іконай, не назіраецца”.

І хаця, як сцвярджалася вышэй, лёс храмаў не падобны на лёсы людзей, але ў нашай гісторыі лёс храмаў, як і людзей, у многім залежыў ад палітычных абставін. Пасля паўстання 1863-64гг. на Беларусі царскія ўлады зачынялі храмы, у першую чаргу - касцёлы, у якіх, па меркаванню царскай ахранкі, служылі ненадзейныя, або больш таго - падтрымаўшыя паўстанне свяшчэннаслужыцелі. Сярод іх быў і настаяцель Вялікабераставіцкага касцёла Прасвятой Дзевы Марыі Ігнацій Казлоўскі, адзін з бліжэйшых паплечнікаў Кастуся Каліноўскага і арганізатараў выдання нелегальнай газеты "Мужыцкая праўда". Некаторыя з навукоўцаў выказваюць меркаванне, і, у прыватнасці, шырока вядомы ў Беларусі даследчык Генадзь Кісялёў, што яе першыя нумары друкаваліся ў Вялікай Бераставіцы пад патранажам і пры непасрэдным удзеле ксяндза Ігнація Казлоўскага і каморніка, таксама саратніка Каліноўскага, Фелікса Ражанскага. І магчыма, у тых самых скляпеннях касцёла.

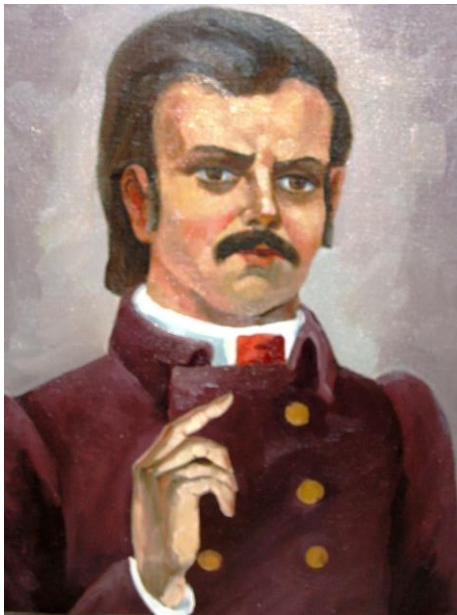
Адзін толькі факт... 4 лістапада 1862 года Кастусь Каліноўскі правёў дзень у Ігнація Казлоўскага ў Вялікай Бераставіцы, заначаваў у яго, а назаўтра ў абед яны ўдвух на нанятай фурманцы накіраваліся ў Гродна. Начавалі ў Індуры (вядома, што і там дзейнічала падпольная арганізацыя). Ці не развозілі яны тую ж самую "Мужыцкую праўду", аддрукаваную ў Бераставіцы?

А праз некалькі дзён, 8 лістапада, жандарскі афіцэр капітан Віт рабіў вобыск у Казлоўскага, а

К.Каліноўскі потым доўга дапытваўся, чым займаўся ў Бераставіцы і па дарозе ў Гродна Кастусь Каліноўскі. І пытанне ў лоб: ці не раскідваў ён якія-небудзь пракламацыі ці газеты? Бо праз дзень па гэтаму маршруту былі знойдзены некалькі экзэмпляраў "Мужыцкай праўды". Не дабіўся жандар нічога і ад фурмана,

селяніна з вёскі Бераставічаны Міхайлы Чывеля, які падвозіў іх на фурманцы ў Гродна. Ужо многа пазней Віленская следчая камісія па справах паўстанцаў, а потым і ваенна-палявы суд прысудзяць Ігнація Казлоўскага і Фелікса Ражанскага завочна да смяротнага пакарання... Мусіць, у іх усё-такі былі “важкія падставы” для прыняцця такога страшнага прысуду...

Так што прычын для зачынення касцёла было больш чым дастаткова. 28 жніўня 1865 года Гродзенскі губернатар І.М.Скварцоў у лісце да Віленскага, Гродзенскага, Ковенскага генерал-губернатара, сёння ўсім вядомага М.М.Мураўёва, якога за крываваю жорсткасць пры задушэнні паўстання 1863-64 гг. у народзе прызвалі “вешальнікам”, піша: *“По произведенном изследованию оказывается, что Велико-Берестовицкий костёл имеет прихожан 990 душ обоего пола. Из них 420 душ принадлежит к деревням собственно Гродненского уезда..., остальные же 570 душ принадлежат к деревням Волковысского уезда...”*

Ф. Ражанскі

Ужо тое, што Гродзенскі губернатар піша *“по произведённому изследованию....”*, наклікае думку, што гэтае “изследование” рабілася, відаць, па ўказцы зверху. Па-другое, чыноўнікі даволі-такі падрыхтавалі аргументаваныя доказы.... Чытаем у лісце: *“...В Волковысском уезде деревня Мошны (цяпер Сямёнава) находится в 5-ти вёрстном расстоянии от Шидловицкого прихода в том же уезде, а от Великой Берестовицы в 10-и верстах, а деревни же Меньки,*

Кватеры, Лесовицзна и Горбачи находятся в одинаковом расстоянии как от Свислочского прихода (Волковысский уезд), так и от Велико-Берестовицкого костёла...

... За отчислением от Велико-Берестовицкого прихода жителей деревень Волковысского уезда, остается в этом приходе всего 420 душ...

По сим соображениям я полагал бы возможным жителей близлежащих возле Великой Берестовицы деревень и самого местечка причислить к Мало-

Берестовицкому приходу, а Велико-Берестовицкий костёл закрыть, церковную утварь и другие предметы передать в Мало-Берестовицкий костёл...” Адказ не заставіў доўга чакаць. 1 верасня таго ж года ў сваім прадпісанні ў Гродна генерал-губернатар Мураўёў піша, што *"разделяя со своей стороны... необходимость закрытия означенного костёла..., я разрешаю Вам это привести в действительное исполнение на приведенных в представленных Вами основаниях..."*. У хуткім часе Гродзенскі губернатар ужо пісаў Віленскаму рымска-каталіцкаму епіскапу (ліст датаваны 7.09.65 г.) *"Главный начальник края ... изволил признать необходимым Велико-Берестовицкий костел закрыть, здание передать в ведение православного духовенства, церковную утварь и другие предметы передать в ближайший Малоберестовицкий костёл."*

Але ўлады сустрэлі моцнае супраціўленне тагачаснага ўладальніка Вялікай Бераставіцы, шырока вядомага ў навуковых і грамадскім колах даследчыка гісторыі Рэчы Паспалітай, Тайнага саветніка, Сенатара графа Станіслава Касакоўскага. 21 верасня ён пісаў Гродзенскаму губернатару: *"Получив извещение, что правительству угодно упразднить основанный предками моей матери костёл в принадлежащем мне местечке Великой Берестовице, считаю долгом обратить внимание Вашего Превосходительства на то обстоятельство, что означенный костёл, построенный исключительно частными средствами, составляет заветное достояние моего рода - в нем похоронены мои предки - и что этот костёл с давнего времени был всегда приходским, а причисленный к нему приход заключает в себе значительное количество жителей... Разделение этого прихода и присоединение частей его к другим костёлам, отстоящим от Великой Берестовицы на дальнем расстоянии поставило бы в весьма затруднительное положение не только меня, но и всех прихожан..."*

Далей Касакоўскі просіць у губернатара не закрываць касцёл, а калі ўжо рашэнне аб гэтым прынята – то адмяніць яго.

Яшчэ адзін цікавы факт вынікае з гэтага пісьма. Сенатар піша, што ён

ахвяраваў на праваслаўную царкву, будаўніцтва якой ужо падыходзіць да завяршэння, 8000 рублёў серабром. (Маецца на ўвазе Свята - Мікалаеўская царква). А для народнага вучылішча, будынак якога паявіўся супраць новай царквы, ён ахвяраваў пляц і матэрыялы. *“... Быть может и это последнее обстоятельство будет удостоено внимание при разрешении моей просьбы...”*

У другім пісьме ён піша, што паедзе ў Пецяярбург дабівацца там адмены рашэння аб закрыцці касцёла. Але гэта ўжо не магло дапамагчы, рашэнне было прынята, касцёл у першыя дні лістапада 1865 года быў закрыты, а ўсе іконы і іншыя касцельныя рэчы былі перададзены суседняму Малабераставіцкаму касцёлу, а праз год пасля яго закрыцця ў касцёл у мястэчку Крынкі (цяпер Польшча). Ваены начальнік г. Гродна і павета 4 лістапада дакладваў губернатару, *“что Великоберестовицкий костёл закрыт и имущество передано Малоберестовицкому костёлу...”*, а 10 лістапада дабавіў: *“...захороненные в костёле по указанию Гродненского декана Гітовта были перезахоронены в ограде костела с соблюдением церковных почестей...”*

Дзіўна, але ў гэтых дакументах не называецца сапраўдная прычына закрыцця касцёла. І толькі ў дакументах 1903 года нам удалося адшукаць рапарт паліцэйскага чыноўніка, у якім ён піша: *“...ввиду того, что закрытие костела относится ко времени смуты, можно с уверенностью сказать, что именно обстоятельства 1863-1864 года послужили причиной для его закрытия”*.

У 1920 годзе ў будынку зноў быў адноўлены рымска-каталіцкі касцёл, у якім праводзілася служба па вялікіх святах да пачатку 1960 гадоў. У гады абвастрэння "барацьбы з рэлігіяй", у пачатку 1960-х гадоў, ён быў закрыты поўнасьцю. З таго часу і пачалося разбурэнне будынка, як у сярэдзіне, так і звонку. Тыя арганізацыі, якім пад гаспадарчае выкарыстанне быў перададзены будынак, не маглі, а можа і не хацелі што-небудзь рабіць па яго захаванню. А некаторыя "гарачыя" галовы і "руплівыя гаспадары" нават ужо думалі аб яго знішчэнні і падлічвалі, колькі спатрэбіцца машын для адвозу таго друку, які астанецца пасля яго разбурэння.

У 1980-х гадах была прынята рашэнне аб рэстаўрацыі будынка. Была падрыхтавана адпаведная дакументацыя, нават пастаўлены рыштаванні. А потым пачалася "гарбачоўская перабудова", а ў жнівеньскі дзень у 1992 годзе палыхнулі агнём рыштаванні і гонтавы дах будынка... Пажар было відаць за дзесяткі кіламетраў навокал.

... Храмы, у адрозненне ад людзей, жывуць стагоддзі... Два гады таму новае

кіраўніцтва раёна вырашыла прылажыць, як кажуць, усе намаганні, каб аднавіць будынак. Шукаюцца грошы ў бюджэце, адклікнуліся жыхары раёна, не ўзіраючы на ўзрост і на веравызнанне. На рахунак пацяклі ручайком народныя рублі. Іх ужо за 10 мільёнаў. Але гэта, як кажуць, капля ў моры... А недзе ж жывуць нашчадкі

Здымак 2007 года

Хадкевічаў, Патоцкіх, Мнішкаў, Касакоўскіх...

Вялікай надзеі на тое, што яны змогуць дапамагчы, няма. Але няхай хоць ведаюць, што адна з мясцовых святыняў, у стварэнне і захаванне якой унеслі ўклад іх продкі, імкнецца да адраджэння.

Раённы выканаўчы камітэт, раённы Савет дэпутатаў, грамадскія арганізацыі раёна звярталіся з заклікам да грамадзян Беларусі і да беларусаў, якія жывуць за мяжой, да ўсіх людзей добрай волі, не ўзіраючы на нацыянальнасць, веравызнанне, з просьбай, з заклікам: *"Не дапусцім разбурэння унікальнага помніка архітэктуры. Пакуль яшчэ не позна... Вельмі няпроста пракласці дарогу да храма, яшчэ цяжэй адрадзіць яго."*

...Самую высокую каланату касцёла аблюбовалі буслы, зрабіўшы там сабе жылло. І кожную вясну, нягледзячы на непагадзь і ўсе іншыя прыродныя катаклізмы, яны вяртаюцца ў сваю буслянку... І доўга-доўга кружаць над храмам, сваімі белымі крыламі прыцягваючы позіркі ўсіх жыхароў пасёлка. А потым, трывожна-радасным клёкатам вітаюць людзей. А можа наадварот: не вітаюць, а

папракаюць за іх нялюдскасць, бездухоўнасць, абьякавасць... І многім у Вялікай Бераставіцы думаецца: а што калі гэтыя душы прашчураў нашых перасяліліся ў гэтых ганарыстых і высакародных птахаў?.. Можа гэтыя яны глядзяць то з вышыні той самай буслянкі на храме, то з-пад аблокаў на сваю родную зямлю і просяць, і чакаюць ад нас, нашчадкаў, выправіць, аднавіць тое, што яны будавалі, а мы так бяздушна знявечылі?..

... Крыху аб навуковых спрэчках. У “Энцыклапедыі гісторыі Беларусі” (Мн., т.2, стар. 436,437) і “Зборы помнікаў гісторыі і культуры Беларусі. Гродзенская вобласць” (Мн., стар. 220) называюць бераставіцкі касцёл кармеліцкім (г. зн. пабудаваны і належаў ордэну кармелітаў). Аўтару гэтага нарыса давялося прачытаць і прааналізаваць шмат архіўных дакументаў і іншых крыніц. У фундаментальнай манаграфіі “Віленскае епіскапства” вядомы польскі гісторык, спецыяліст па каталіцкіх храмах Ю.Курчэўскі лічыць датай пабудовы касцёла 1615 год і называе яго “касцёлам Прасвятой Дзевы Марыі”.

У каталогу “Касцёлаў дыцэзіі Віленскай”, які захоўваецца ў Дзяржаўным архіве Літвы, таксама пацвярджаецца гэтыя дата пабудовы і яго назва, а таксама называецца яго фундатар – Геранім Хадкевіч.

У 1909 г. у Варшаве выйшла з друку “Энцыклапедыя касцельная” у якім ёсць спіс касцёлаў кармелітаў на тэрыторыі Рэчы Паспалітай (першай – 1538 -1785гг.). Там Бераставіцкі касцёл не значыцца, гэтым яшчэ раз пацвярджаецца, што ён ніколі не быў касцёлам кармелітаў. Такой жа пазіцыі прытрымліваюцца беларускія гісторыкі, даследчыкі архітэктуры Т.Крук і Т.Маліноўская (“Беларуская энцыклапедыя”, Мн., 1996г., т.3, стар. 107), прафесар А. Кулагін (“Каталіцкія храмы на Беларусі”(Мн., 2000г.). і іншыя.

...Вялікая Бераставіца - не проста беларускае мястэчка... Гэта вароты, можна сказаць - візітная картка нашай дзяржавы на заходняй мяжы. А сапраўдны гаспадар заўсёды дбае, каб вароты ў яго двор былі прыгожымі, вартымі свайго гаспадара. Будзем спадзявацца, што прыйдзе той час, калі храм будзе адноўлены і прыцягне сюды тысячы турыстаў з усёй Заходняй Еўропы.

*Мікалай Пацэнка, метадыст па
захаванню гісторыка-культурнай
спадчыны раённага метадычнага цэнтра
народнай творчасці, Лаўрэат прэміі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь*